

POSUDEK NA DISERTAČNÍ PRÁCI L. NOVÁKOVÉ „BIOLOG A FILOSOF ZDENĚK NEUBAUER. STUDIE K INTELEKTUÁLNÍ BIOGRAFII“, PŘF UK V PRAZE, 2023

Disertace L. Novákové je podle všeho vůbec prvním pokusem o zmapování a systematizaci *veškeré* vědecké činnosti Zdeňka Neubauera, především (ale nejen) do r. 1990.

Rozsáhlá práce (téměř 190 stran textu, s přílohami 348 s.) je rozdělena do deseti kapitol věnovaných postupně (I) Neubauerovu dětství, (II) studiu, (III) diplomové práci z filosofie, (IV) pracím mikrobiologickým, (V) jeho zkoumání hranic exaktní vědy v 70. a 80. letech, (VI) jeho tvořivé recepci křesťanství a dalších duchovních proudů, (VII) jeho stykům s osobou a dílem Paula Ricœura, (VIII, IX) činnosti v disidentských či polooficiálních seminářích a samizdatu; poslední (a nejdelší), desátá kapitola mapuje Neubauerovu myšlenkovou, přednáškovou a publikační činnost v devadesátých letech; je k ní připojen seznam knih vydaných do r. 2016.

Práce dále obsahuje šedesát stran Neubauerovy bibliografie sahající od r. 1965 do r. 2020, včetně přehledu periodik, v nichž Neubauer publikoval, včetně jím vytvořených počítačových programů a s vyznačením fyzicky dosud nenalezených textů. Bibliografie usiluje evidovat pokud možno všechna vydání Neubauerových textů; to samo představuje – vzhledem k samizdatovému šíření i častému popřevratovému vydávání různých verzí řady textů – výkon hodný ocenění a zároveň výraznou pomoc pro příští badatele a editory.

Připojeno je dále na osmdesát stran fotokopii originálů Neubauerových prací a dalších dokumentů.

Práce vychází ze studia Neubauerových textů (dochovaných ovšem mnoha různými způsoby, často obtížně nalezitelných nebo identifikovatelných), na PŘF UK uložené části Neubauerovy pozůstalosti, dokumentů uložených v AUK, ve fondech knihovny Libri prohibiti, v ABS a v soukromých archivech, jakož i z rozhovorů s pamětníky i se samotným Zdeňkem Neubauerem. Autorka záslužně uvádí, které prameny nebyly v archivech nalezeny a které prameny záměrně nevyužila.

Vzhledem k enormnímu rozsahu Neubauerova díla autorka rezignovala, jak sama uvádí, na hlubší interpretaci a soustředila se na shromáždění a systematizaci pramenů k Neubauerovu myšlení – což samo je ovšem úkolem pro jednu disertační práci více než dostačujícím. Záměr práce se podle mého názoru *podářilo* naplnit, čímž je dobře připravena půda pro zásadní kritickou reflexi Neubauerova myšlení, která vlastně dosud nezačala, jak je vidět i ze seznamu sekundární literatury.

Práci rozhodně **doporučuji** k obhajobě; pro diskusi při vlastním řízení navrhuji tři otázky. Všechny se vztahují k šesté kapitole, kde podle mne jde o nejzásadnější Neubauerovy myšlenkové volby. První otázka se týká obsahu pramenů, druhá a třetí se týká *interpretace* Neubauerova díla; autorka ji sice do práce nezahrnula, avšak při několikaleté opakované četbě Neubauerových textů k vlastnímu pracovnímu výkladu bezpochyby dospěla.

Otázka první: Jaké mělo být konkrétní téma Neubauerovy neuskutečněné diplomové práce o Rahnerovi?

Táži se proto, že Rahner měl v té době už vypracovanou svou základní myšlenku (inspirovanou zejména „transcendentálním tomismem“ Josepha Maréchalů): v každém úkonu poznání či chtění jsme vždy již zaměřeni *dále* než k danému předmětu poznání či chtění a vposled do nekonečného horizontu bytí. (Toto je podle Rahnera význam Tomášova výrazu *excessus*; Rahner jej tlumočí slovem *Vorgriff*, kterému dal jistý terminologický význam Heidgger.) Tato myšlenka mohla souznít s Neubauerovou intuicí, že každá věc sama ze sebe poukazuje k celku skutečnosti.

Avšak z Neubauerova dopisu M. Machovcovi, jehož fotokopie je jednou z příloh práce, se spíše zdá, že tématem mělo být Rahnerovo pojetí pravdy; Neubauer mimoto později napsal pojednání o Rahnerově pojetí prvotního hříchu.

Otázka druhá: V práci ani ve mně známých Neubauerových textech se nevyskytují odkazy na P. Teilharda. To překvapuje v díle, které 1) je věnováno živé přírodě, 2) je z části inspirováno křesťanstvím a 3) je poznamenáno podobným „kosmickým optimismem“ jako dílo Teilhardovo. Lze tuto absenci vysvětlit Teilhardovým silně *teleologickým* chápáním evoluce, které Neubauer odmítal?

Otázka třetí: Pokud jde o to, v čem vlastně spočívá specifická Neubauerova křesťanství, lze podle autorky souhlasit s následující úvahou?

V klasické typologii náboženských zkušeností a jim odpovídajících lidských typů, kterou kdysi rozvrhl William James, by Zdeněk Neubauer pravděpodobně představoval „healthy mind“ (daleko spíše než opačný typ, „sick soul“). Odtud jeho takřka neotřesitelná „ontologická důvěra“ a „kosmický optimismus“, díky kterému pro něj všechny věci odkazují ke smyslu; vše odkazuje k jednomu celku skutečnosti, který se vůči nám zdá být v zásadě přátelský, jehož neustálé prozkoumávání jako by vždy vedlo k radostným objevům nových věcí a souvislostí, v němž jako by nebylo možno narazit na nic zásadně hrozivého. (Smí-li si vypůjčit Neubauerův slovník: lidské bytí na světě vidí velkou převahou jako „hyletické“, mnohem méně jako „eremiální“.)

A tím, zdá se mi, je určeno i Neubauerovo specifické chápání křesťanství a snad i volba dalších duchovních proudů, jimiž se inspiroval. Ani jeho nejvíce křesťanské texty netematizují zásadní, ontologickou „průrvu“ mezi stvořením a Stvořitelem, jejíž obě strany nelze označit za jeden celek; také člověk mu není ve světě cizincem, natož vyhnancem (jakým je u mnoha křesťanských nebo židovských autorů), je přijat do celkovosti bytí a je také od začátku totožný se svou subjektivitou; všude je „organická celistvost“, „zásadní přináležitost“, ba „mužeme se opět stát přirozenou součástí skutečnosti, jež překoná osamocení a odcizení člověka“. Smysl je vnitřním poukazem k celkovosti (jako u Eugena Finka a mnoha jiných).

Z křesťanství tak Neubauer přijímá zejména vizi *logu* přítomného „na počátku“ či v základu všech věcí, mnohem méně poukazy k ontologickým rozdílům a k porušení světa (reflexe o němž, i správně provedená, může vést na scestí a sama od sebe nutně nevede k poznání Boha). I na vyšebrodské scéně ukřižování, tedy scéně zmaru a násilí, jímž musí spojení lidského a božského nutně projít, vidí Neubauer výlučně nový rajský strom, pramen spásy, kosmické znamení *jednoty* mezi nebem a zemí, lidským a božským, mužským a ženským. Za křesťanstvím motivovanými *námítkami* proti kosmickému optimismu pak vidí zbytečné a nezdravé přeceňování role ďábla.¹ Víra je pro něj „základní, přirozený postoj k světu, přiměřený jeho povaze“, ne však soud (*krisis*) a výslovně ne „heroismus absurdity“.²

Odtud pak snad i jeho zájem o hermetismus a další směry umožňující vidět všude síť podobností, analogií a dalších souvztažností.

V Praze dne 27. února 2024
Ph.D.

Jan Frei Ph.D. et

1 Viz *Cenzurováno*, str. 17n.

2 Srv. *Filosofie víry*, str. 29